

L'Atenes del segle XXI? Barcelona i la Hiperdemocràcia del 1r d'octubre

Alfred Bosch / @AlfredBosch

El setembre del 2017, Julian Assange anticipava que la situació de Catalunya era la més interessant del moment, i que “fixaria un precedent per a la democràcia d'Europa i el món Occidental.” Alguns van pensar que exagerava; però al cap de pocs dies es va celebrar el referèndum del dia 1 d'octubre, i **Barcelona i Catalunya van ser presents a tot el món com a referents inequívocs de participació i resistència ciutadana.** Les imatges de l'1-O eren ben eloqüents i simplificaven el dilema; un poble desarmat s'entestava a votar contra Robocops que pegaven els avis, dones, joves, homes.

Qui convocava el referèndum era el govern de Catalunya. Però l'organització va ser escapçada el dia 20 de setembre amb 15 detencions d'alts càrrecs per part de la guàrdia civil espanyola. A partir d'aquí, els organitzadors es van fer invisibles. El grapat de persones que van preparar tot l'operatiu resten encara en l'anonimat, i algun dia se sabrà com urnes, paperetes, obertura i defensa dels col·legis no van caure del Cel. En qualsevol cas, la percepció, positiva i força ajustada a la realitat, és que els lluitadors que van fer possible la votació formaven part d'un potent i inconcret Poble català.

De la independència a la hiperdemocràcia

Al voltant dels col·legis electorals es van formar els CDR, Comitès de Defensa del Referèndum, al cap d'un temps convertits en Comitès de Defensa de la República. Aquests grups, molt diversos i difícils d'enquadrar, eren el producte d'una jornada de lluita que quedarà en la memòria de tots els que el van viure com un dia autènticament històric. Perquè **va ser una jornada dura de repressió i de patiment, sens dubte, però també d'afirmació i de victòria.** Ja veurem com evolucionen els CDR, i també cap on progressen les entitats sobiranistes (ANC, Òmnium i altres) en un paisatge canviant; però en qualsevol cas hi ha vida després de l'1-O.

¿Què va triomfar aquell dia d'octubre del 2017? Per descomptat, la independència de Catalunya, la qüestió sotmesa a votació, i que va rebre el suport del 90% dels votants. Quedava per demostrar com i quan es podia aplicar la decisió. Però hi havia una victòria més oculta sota la superfície; **el govern espanyol, amb la reiterada prohibició del dret d'autodeterminació, havia convertit una lluita per la independència en una lluita per la democràcia.** I la repressió creixent havia empès aquesta lluita fins a convertir-la en una defensa dels drets civils fonamentals. De sobte, la gent es va trobar protestant per coses tan elementals com el dret a vot, la llibertat d'expressió i de premsa, el dret a la integritat física i a garanties processals, el dret a la llibertat de pensament... De sobte el regne d'Espanya es convertia en Turquia. La raó apostava per un Referèndum declarat il·legal.

El 1r d'octubre a Barcelona no es queda tan curt davant de Tiananmen a Beijing o el Maig del 68 a París

El guanyador de l'1-O era el Poble. És evident que hi havia poble més enllà dels implicats en la votació; que molts ciutadans fins i tot s'hi oposaven; que qualsevol generalització en aquest sentit seria inexacta. Però en tot cas era tant poble com ho podia ser el poble de la Independència

americana, la Revolució francesa o la caiguda del mur de Berlín. No és tota la veritat, però és veritat. Ja hi va haver un tast el dia 20 de setembre, quan a la Rambla de Catalunya, una multitud enorme va tallar la sortida als agents de la guàrdia civil que estaven detenint alts càrrecs i escorcollant la Conselleria d'Economia. La jornada de l'1-O encara va ser més clara; **qui va resistir davant els col·legis era poble; qui va votar era poble; qui va rebre cops de pal era poble.** Que al final les urnes s'omplissin, malgrat la violència policial, va ser una victòria del poble. El 1r d'octubre a Barcelona no es queda tan curt com sembla davant de Tiananmen a Beijing o el Maig del 68 a París.

Cert, no va ser només a Barcelona. Recordem, amb justícia, que els fets van passar a tot Catalunya. Però insistim també en l'evident; a Barcelona hi havia els mitjans de tot el món, i a més, **la repressió es va centrar de manera especial en la capital, amb un balanç de 302 ferits, 28 col·legis atacats i destrosses importants.** Va ser un assalt general a la ciutat, fruit d'un pla concebut per assegurar accés i evacuació ràpida (la majoria dels col·legis eren a tocar de les rondes o autovies perifèriques). Les forces policials vingudes de fora no es van complicar en barris densos que desconeixien, i van garantir un fort desplegament d'efectius en avingudes o espais amplis. Ofensiva general a la capital de Catalunya.

En termes cinematogràfics, les imatges de l'1-O van ser de primer rang. En termes morals, també. Si hi afegim presos polítics de relleu, Sànchez i Cuixart; detencions d'alts càrrecs de l'administració per muntar una votació; tancament de webs, espionatge telefònic i cibernètic; citacions judicials a 750 alcaldes (el 80% del país!!!); manifestacions de centenars de milers de persones; contingents de milers de policies i policies militaritzats per reprimir ciutadans innocents, etc., tenim un quadre de bons i dolents que resulta irresistible.

La revolta de les escoles

Fem ara un exercici agosarat i introduïm en l'equació la reacció popular a l'atemptat del 17A a la Rambla de Barcelona. Més que l'atac jihadista en si, fenomen global ràpidament jutjat a tot el món, insistim que aquí interessa la resposta massiva, que en certa manera anticipava el que podia passar amb el referèndum. Allà ja es va veure una ciutadania enormement sensible i madura, educada en la cultura de la pau però gens passiva. A Barcelona hi existeix un cos social de persones prou formades i informades, receloses de l'Estat i els seus abusos, repetidament militants en contra de qualsevol violència i agudament conscients dels seus drets. En part això es deu a un **model d'escola que neix en el rebuig a una dictadura, i que estira els límits de la participació i del bonisme al llindar de la cultura 'hippy'.**

El "No a la guerra" del 2003 entronca, catorze anys més tard, amb el "No tinc por" tan característic del 17 d'agost. I amb el "Som gent de pau" de l'1 d'octubre. Hi ha un filó fort i fonamental que els uneix. Barcelona té al·lèrgia a la imposició, a la intransigència, al despotisme. Al mateix temps, abraça la pluralitat i la participació i la revolta cívica quan cal. Quan les mateixes persones que baixaven per la Rambla cridant "No tinc por", es dedicaven pocs dies després a xiular el rei d'Espanya, alguna cosa es podien haver imaginat a Madrid. I quan aquestes mateixes persones van fer pinya per defensar les urnes de la policia, a Madrid van demostrar que se'ls havia escapat del tot un tret identitari fonamental; el **coratge cívic dels catalans.**

Aquest model Barcelona produeix hiperciutadans. Això té derivades molt diverses. Genera, per exemple, una forta desconfiança a qualsevol persona armada, candidat a qualsevol forma d'imposició. El 17 d'agost corregeix força aquesta reserva, si més no pel que fa a mossos i Guàrdia urbana, que es revelen com a protectors dels mateixos hiperciutadans que potser els criticaven poc abans. Però no ho corregeix pel que fa als atacants del dia 1 d'octubre, més aviat el contrari. D'altra

banda, magnifica el paper i la consideració cap a l'anomenada societat civil, que no sempre és tan representativa com la societat política. També provoca escepticisme cap als polítics quan són vistos com a autoritats, però els enlaira quan són inhabilitats, detinguts o perseguits.

Alerta al detall; les escenes brutals de l'1-O es produïen a les portes o a l'interior d'escoles, bàsicament. Els mestres, els alumnes i les famílies van prendre una part molt activa en la defensa de les urnes, però també d'uns col·legis que consideraven seus. En molts casos, durant les càrregues van volar pupitres i es van rebotar portes. **El temple de l'educació, el lloc on els fills hi passen el dia, era violentat per homes cuirassats** que actuaven de forma robòtica i bastonejaven tot el que trobaven al seu pas. Allà hi era Gandhi, hi era Pèricles, hi era Mandela, hi era Macià; també hi eren Voltaire i Montessori i Rosa Sensat.

Els nuclis essencials per defensar l'1-O van ser les comunitats educatives

En aquest mixtura tan poderosa de democràcia i pedagogia, d'urnes i aules, els nuclis essencials van ser les comunitats educatives. Després s'hi afegirien tota mena de veïns, en un genuí àmbit de barri. Gent que s'havien vist al carrer sovint, i que potser ni tan sols se saludaven, van fer-se amics i van estrènyer lligams forjats en la lluita pacífica -i potser resistint les bastonades de la policia. Unes xarxes molt sòlides, sempre al voltant de les escoles, de les AMPA, associacions de mares i pares, alumnes, professors... és a dir la comunitat educativa, motor de la revolta cívica.

Dècades de reunions de mestres i famílies desembocaven en la xarxa que es va crear a partir del dia 1 d'octubre del 2017. Obeint l'antiga filosofia republicana, en el seu sentit més profund, l'emancipació pedagògica i la llibertat conflüen en una nova ètica política. Les persones educades eren lliures; i les persones lliures apostaven per la formació. Ja no es tractava de quatre ateneus que miraven de compensar la minsa formació dels obrers; es tractava de tot un sistema d'ensenyament, que en ple segle XXI esdevenia el cor d'un moviment. Es tractava d'un model únic, del tot innovador, pel que fa a la democràcia europea. Potser les escoles catalanes no eren les millors en índexos de competència (tot i estar entre les millors del Regne d'Espanya); però sens dubte eren les més avançades, actives i conscients en termes de consciència civil.

O talibans o catalans

I el moviment universitari? Al llarg de set anys, aquest havia estat estranyament absent en les mobilitzacions, portant a qualificatius de l'estil de "la revolta dels avis" o "el moviment dels joves de cabells blancs". Però de sobte, sense previ avís, **en les protestes del 20 de setembre hi van aparèixer els joves amb un protagonisme nou.** Ho van fer, curiosament, recuperant la Nova Cançó dels anys 70s; cantant 'l'Estaca' i 'Què volen aquesta gent' i fins i tot l'himne religiós del 'Virolai', peces que semblaven enterrades i que d'un dia per l'altre molts joves van haver d'aprendre a corre-cuita dels seus avis. Tot seguit va arribar el referèndum i les mobilitzacions universitàries connectades a la vaga general del 3 d'octubre. On també s'hi van sumar organitzacions sindicals, no sempre de la mà de les centrals tradicionals, que van quedar un pèl desbordades per nous sindicats alternatius.

Catalunya i sobretot Barcelona havien engendrat un veritable ecosistema de protesta social

Per arrodonir el model de revolta moderna, només calia regar-ho tot d'una capa activa de

ciberconfrontació. Els mòbils i els SMS havien estat l'eina de mobilització del 15-M a tot l'estat espanyol. Ara irrompien amb força tots els sistemes protegits de missatgeria, evolucionant del Whatsapp a Telegram, Threema i Signal. Però sobretot, la pugna forta passava a les xarxes socials. Twitter, Facebook i Instagram servien per informar i desinformar, per convocar i desconvocar, i sobretot, per compartir testimonis. Sense les xarxes socials (i la meritòria tasca neutral dels mitjans internacionals), les càrregues policials de l'1-O no haurien tingut tant de ressò. Milers de fotos i vídeos van circular lliurement i es van convertir en la crònica col·lectiva d'un aixecament.

Fet i fet, Catalunya i sobretot Barcelona havien engendrat un veritable ecosistema de protesta social. ¿Per què aquest ecosistema, aquesta societat tan peculiar, no havia atret els ulls del món abans? Per què després de l'1-O, sotmesos a l'ofensiva autoritària de l'article 155, encara era vist com un fenomen local i difícil d'extrapol·lar? Segurament la independència de Catalunya era vista com un lema massa provincià i poc universal. Potser. En tot cas, ni l'esperit i l'escenografia del moviment no ho eren gens. Bill Clinton ja havia dit el 2001 que el món acabaria sent o bé Talibà o bé Català. I en la tardor del 2017 aquesta dicotomia es va convertir en ciència social. **Barcelona va rebutjar el talibanisme de forma molt gràfica rere l'atemptat del 17A. En les següents setmanes, no deixaria d'abraçar l'alternativa catalana.**

Aquesta alternativa tenia ben poc de provinciana o localista. **Era un model del tot exportable i identificable a tot Europa.** Endinsava les arrels en la lluita atàvica contra el despotisme, així com en la convicció que l'Europa unida era una criatura democràtica, nascuda en la conjura de la postguerra mundial i en l'horror que havia escampat aquell suïcidi massiu i col·lectiu. Barcelona s'erigia en una Nova Atenes; no havia inventat la democràcia però la reinventava. Era la lluita de la memòria contra l'oblit de Milan Kundera, i la lluita del poble contra el poder. També era una lluita del tot inèdita, perquè arrelava en les escoles, en totes les classes socials, en totes les edats, es compartia massivament al ciberespai i agermanava tothom en el refús a la intransigència i a la violència.

Tot havia començat com una campanya per la República Catalana, sí. Però havia germinat, havia crescut i havia abastat molt més. El 2017, ja era una lluita contra el vassallatge i la impunitat. Un combat per sortir d'una gàbia on ja ben pocs hi volien romandre tancats, perquè l'abús hi era la norma. Havien crescut uns hiperciutadans, uns gegants, que s'obstinaven en dreçar una hiperdemocràcia. Les autoritats europees, i especialment els caps d'estat, ho van veure com una amenaça; es van espantar i van témer que, poc o molt, tots ells podrien trobar-se amb una revolta similar. A poc a poc, però, **l'esperança era que anirien entenent com la fórmula catalana no era un perill tribal, sinó una promesa cívica.** Fins i tot podia ser una solució per al continent sencer. Tal vegada la solució.

Alfred Bosch és escriptor, historiador i president del grup municipal ERC a l'Ajuntament de Barcelona.